

Ved Rikard Nordraaks Bauta

Taler
Bjørnstjerne Bjørnson

Dato
17 mai 1906

Sted
Berlin

1 Landsmænd!

5 De norske Studenter og vi andre, som er komne herved fra Norge for at være
tilstede syttende Maj under Afsløringen af Bautaen for Rikard Nordraak, vi
hilser dere fra det Store og Lykkelige, som er hændt os i Norge. I denne Tid kan
Nordmænd ikke samles i Udlandet uden at begynde med det.

10 Men foran dette Store og Lykkelige, og over det, har den Melodi lydt, som jeg
véd, vi alle nu fornemmer svæve over Graven her.

15 Melodien hører nemlig til de faa Verden over, som i store Øjeblikke kan optage i
sig et helt Folks Aandedrag. Den hører til de end færre, som selv har været med
at forberede og samle Folket ind til disse store Øjeblikke.

20 Kjender I dens Tilblivelseshistorie? I Sveriges Rigsdag var det norske Flag blevet
haanet. Da kom der Svar fra Norge i en Sang, hvis første Vers lød:

Har du hørt, hvad Svensken siger,
unge norske Mand?
Har du seet, hvad som stiger
25 op om Kjølens Rand?
Skygger af de faldne Fædre,
som har aldrig vidst det bedre,
end hvor slige Ord blev sagt,
der at vinke frem til Vagt.

Digtet var ikke rettet mod det svenske Folk. Tvertom! Dets sidste Linjer lød:

- 35 Bliver det for galt derinde,
skal vi Vej til Torgnyr finde,
og saa gjælder det en Dag
Nordens store Frihedssag.
- 40 Disse Linjer viser noksom, til hvis Adresse Digtet gik. Kampen, som skal gøre
det svenske Folk lige frit som vort, staar paa endnu i dette Øjeblik. Havde den
været udkjæmpet før, saa havde den Skilsmisse næppe fundet Sted, som vi det
forrige Aar var med til. Sangen var en Kampsang mod storsvensk Overmod, og
til den blev Melodien først komponeret. Fra den steg den med Ændringer op i
45 vor nationale Fredshymne. Den gjorde samme Rejse, som vor
Fædrelandskjærlighed har gjort. Denne var der før; men af Kampene for vor
Selvstændighed, Folk overfor Folk, har den faat sin Karakter. Der hentet den sin
Opgave, der vokste den sig stor. Nu kan Fædrelandssangen bølge hen over et
helt ud selvstændigt Folk. Der er noget ved at synge den, som naar en ser opefter
50 et Fjæld; Brystet udvider sig uvilkaarligt med det Samme. Vor Energi ildnes af
den, vor Samfølelse luer stærkere, naar den er sunget.

- Hvad er det, som gir den slig Magt? Jeg har allerede sagt, at den kom i den rette
55 Tid og derfor op af det rette Væld; men den vilde ikke have naaet at blive
folkeførende, hvis den ikke ved Siden af sin Aandsmagt var saa inderlig norsk.
Jeg mener ikke norsk i Dialektforstand, nemlig
norsk som for flere hundre Aar siden. Nej, den er moderne norsk. Jeg tør ikke
sige, at den overhovedet er den eneste fuldt moderne Fædrelandssang; men i alle
60 Fald er ingen anden saa moderne som den. De fleste er jo fra Tider, da Folkene
ikke var fri, der er noget indeklæmt i dem, en Klage, en Trussel; de gjør et
melankolsk Indtryk eller et oprørsk; eller de er den rene Idyl. Men denne vor er
aaben og fri som Dagen, den stiger uden Trussel, den er selvhævdende uden
Skryt. Den forløser i Toner uden Overdrivelse og uden Sentimentalitet.

65

Som i de første Linjer - allerede i det første frejdige "Ja", har vi Fjældene og vort
højbygde Hjem; men lige efter den ømme, varme Tone til:

- elsker, elsker det og tænker
paa vor Far og Mor -

Melodien glider her ind mellem Fjældene som en solblid Fjord. Hjemmet er
75 mere for Nordboen end for andre Folk. Det lange Mørke, det haarde Klima
binder os dybere til Arnens Hygge og til dem, som gav os den. Derfor blev ogsaa
vor Fædrelandssang den første, som synger om Far og Mor, - ogsaa i det Stykke
modernere end nogen anden. Men saa stiger Melodien sværmerisk fra det
enkelte Hjem op over alle Hjem, som var, - uden nogen sentimental
80 Overdrivelse; bare ved sin sunde, enkle Udvidelse af Temaet naar den til at
hvælve Stjernehimlen over.

Fredshymne som Sangen er, - den fornægter ikke sin Oprindelse. De samme
85 Melodilinjer, som nu gaar fredelig frem som Plogen i stenfri Jord, kan ogsaa
blinke som Sværd. Det kommer an paa, hvordan de synges. Melodien har
nemlig det fælles med andre store melodiske Udtryk for Folkefølelsen, at den
udvider sig for Øjeblikkets Stemning. Netop de Linjer, som mindes Far og Mor,
er de samme som i korte, knappe Toner samler os, som Fædrene samledes, naar
90 vor Selvstændighed trues. Den engelske Fædrelandssang: God save the king
høres nærmest som en gammel Quadrille, deri vi gennem Tonerne skim-
ter dansende Kavalierer i Knæbukser og med Fjær i Baretten. Men synges den af
Tusener, da hører vi uvilkaarlig gennem den de engelske Kartover over alle
Verdens Hav. Vor Fædrelandssang er et lidet fredsølt Folks; men synges den i
95 Farens Stund, da staar Selvhævdelsen pansret i hver Linje.

Hvem var saa han, som laget denne Sang, som han selv i en Dagbogsantegnelse
har kaldt: "for alle!" En Gut paa ikke atten Aar! Er det muligt at faa et
100 umiddelbart, alle fangende Udtryk for Folkefølelsen, saa maa det være gennem
en Gut paa mindre end atten Aar.

Ikke at det skal forstaas saaledes, som om Sangen kom til ham "af sig selv". Intet
105 kommer af sig selv. Enhver Folkevis, stor eller liden, ethvert Folkeeventyr har
sin Digter, som er glemt. Den unge Rikard Nordraak var baade selvbevidst og
maalbevidst. Han havde været længere Tid i Udlandet, han bar med hjem

Indtryk, som han kunde maale sine Følelser og Fantasier paa, og han skabte ud
110 af Hændelser og Taler, som han havde den fulde Evne til at forstaa. Men i den
Forstand bar vel Sangen det størst mulige umiddelbare Bud fra Folkesjælen, som
det ikke blev skjæmmet af noget selvkjærligt Formaal. Helt og fromt gav han sig
hen til det, som strømmet paa ham. Hans Aand og Væsen var som en frugtbar,
udslagen Engflade; Solen kunde kalde frem af den, hvad den vilde. For store
115 Muligheder her ligger begravet med ham! Med Sorg føler vi det alle. Men førend
jeg siger mere om det, maa jeg gjøre et Forbehold. Mængden beundrer stadig
Mulighederne mere end det, vi har. Det viser, at vi har en lang Rejse at gjøre, en
stor Udvikling at gennemgaa. Men det viser maaske ogsaa, at de Fleste har
lettere for at strømme med i en ørkesløs Længsel mod det, vi endnu ikke har,
120 end at sætte sig helt ind i det, vi har. Det siste kræver Dannelse, kræver
Ærbødighed ud af Forstaaelse. Jo yngre og ferskere et Samfund er, jo lettere har
det for at fare forbi vor virkelige Ejendom i Sværmen for det Ukjendte. Kanske
er der ogsaa allerede blandt dem en Del Trætte, som er misnøjd med alt og
foretrækker at længes efter det Umulige.

125

Dette for at give den fulde, den ærlige Hyldning til alt det musikalsk Store, som
imidlertid er skabt iblandt, førend vi taler om de Muligheder, som sank i Graven
med Rikard Nordraak, fire og tyve Aar gammel. Vi har for en stor Del faat
130 Vederlaget, vi tar Hatten af for det og for dem, som har givet os det. De var
tildels paavirket af ham, der lagdes ned her.

Men naar jeg har gjort det Forbehold, saa vender jeg tilbage til alt, som
135 utvivlsomt blev begravet med ham. Hvorfor tror jeg saa stort om det? Fordi jeg
stod ham saa nær - kanske nærmere end nogen Nulevende. Skjæbnen har jo
villet, at vi, som begyndte at arbeide sammen, vi skulde skilles. Han faldt tilside
fra Toget, og jeg maatte videre. Det varet længe, før jeg kunde forstaa, at jeg
virkelig var bleven alene. Siden dengang har jeg mødt mange af de Største i hvert
140 Slægtled; men Mage til Begavelse i en ung Mand har jeg aldrig mødt. At være
sammen med ham var en Fest fra først til sidst. Han vidste det selv. Som alle
unge Højtbegavede stundet han efter en Tilhører. Fandt han ham, saa blev han
der, han var, om han ti Ganger havde lovet at være paa et andet Sted. Han kunde
komme ind og begynde: "Jeg har bare to Minutter", og saa blev han flere Timer.
145 De, som holder aabent Festbord, beregner hverken Tid eller Udgifter.

Jeg vil give et lidet Bevis paa Arten af hans Underholdning. Han var her i Berlin;
150 jeg skulde bo nogle Dager hos ham paa Gjennemrejse fra Italien og Østerrige.
Jeg havde ikke været mange Øjeblikke i hans Rum, før han udbød: "Nu er
Nordmændenes Tid kommen; nu er Turen til os!" - "Hvad slutter du det af?" -
"Jeg kan bevise det matematisk!" - "Matematisk?" - "Hør her!" Han gik til
Pianoet, slog nogle Akkorder an: "Dette er de store Italienere, dette er Mozart,
155 deres Fuldendelse paa tysk Grund med denne særegne Tilsætning! Men hør nu
disse Akkorder her! Hører du den mørkere Klang? Her er kommet noget med;
det er Beethoven; Bach har noget af det; men her er det blevet System. - Hør nu
paa disse ny Akkorder! Mær-
ker du, hvad som er kommet til? Det er Richard Wagner. - Men hør nu her?
160 Hvad er dette for Akkorder?" - "De samme?" - "Javist er det de samme! Men
hvor findes de? I vore Hallinger, i vore Springdanse; Hardangerfelen gaar helt
igjennem paa dem! Saa nu er vor Tid kommen,
nu forløses vi. Som i Musiken, saa i Andet."

165
Man kan sige om disse Aandrigheder, hvad man vil; men bare et Geni kan finde
paa dem.

170 Nu vil jeg med det samme meddele noget fra mit eget Forhold til ham, som jeg
neppe før har sagt offentlig. Jeg var dengang helt betagen af norske
Folkeeventyr, norsk-islandske Eventyrsagaer, og af et Par Kjæmpeviser. Jeg var
betagen af dem som Æmne til musikalsk Drama. Jeg tænkte, vi to skulde arbejde
dem frem sammen, forsøge at gjøre dem til Verdenseje. En Opgave altsaa ved
175 Siden af Richard Wagners.

Nu er jeg den sidste til at undervurdere Wagners Geni og dets storladne Linjer.
Men som han har behandlet den fælles-germaniske Gudering og derigjennem
180 den germaniske Urkarakter, er det os Nordboer til Forargelse. Ikke alene er det
en Forvanskning, ja, en Mishandling af Sagnetes Grundvæsen; der er kommet
med ind i Behandlingen en uren, sanselig-sentimental Tone, som, hvis den er
germanisk, saa var den det sikkert ikke den Gang; i sig selv er den Bud fra
Svaghederne i et Folk, og de skal ikke forherliges, men modarbejdes.

185

Uden paa nogen Maade at træde ivejen for den storladne Wagnerske Digtning
vilde det musikalske Drama fra Norden, tildels paa lignende Æmner, have gjort
190 en sund Gjerning.

Den gik i Graven med ham, som ligger her. Og den gjøres ikke ved nogen anden
senere hen. For det, som ikke kommer i ret Tid, det kommer aldrig.

195

Hvorfor tror jeg, han kunde ha gjort det? Jeg har nævnt hans alle overragende
Begavelse, jeg vil nu minde om et Par af de Kompositioner, han har efterladt ved
Siden af Fædrelandsangen. Har I hørt Kaares Sang i "Sigurd Slembe"? Selve
200 Sangen ligner jeg bedst med en Maage ude
paa de ytterste Havskjær, som skriker over sit Rede og Æggene i det: de er i Fare.
Men Akkompagnementet! Det er dog vel sjelden i al Musik at høre hundre
tusen Havheste langvejs fra storme saaledes frem mod Udskjærene?

205

Tag saa den allerstærkeste Modsætning, den lille, stille:

Smaagutten i Skogen gik Dagen lang,
Dagen lang,
210 Der havde han hørt slig en underlig Sang,
Underlig Sang.

Den har bare fire-fem Toner, som han fingerer ved, til vi har Skogensomhedens
Mysterier i et poetisk Sind, - ja, saaledes, at det vel sjelden er overgaat.

215

Tag endelig frem et af hans mange Musikofre til Eros. Eros var den Gud, som
oftest var i hans Sind. Jeg tænker paa den Vals, som Edvard Grieg saa pietetsfuld
har lagt tilrette i "Maria Stuart i Skotland", der Dronningen kommer ind til den
220 syge Darnley. Jeg er ikke meget musikkjendt. Men saa langt jeg er det, synes
Mozart's: "Reich mir die Hand, mein Leben!" og Verdis "La donna é mobile"
mig at være noget af det kjælneste, skønneste i erotisk-musikalsk Poesi. Og dog
finder jeg, at Rikard Nordraaks Vals holder Maal med dem begge, ja, at have
noget højere med. Om Eros blev spurt: "Paa hvilken af disse Melodier vil du

sætte dig med din Bue, du Lille?" - Han svarede bestemt: "Paa Valsen!" Men den, hvis Genius kan spænde om saa store Afstande, han maatte have kunnet naa det største.

230

Jeg læste nylig en Bog om en ung norsk Maler, August Herman Cappelen, som døde fra os næsten lige saa ung som Rikard Nordraak og med den samme store Mulighed over sig i sit Fag. Ved samme Lejlighed saa jeg hans Portræt, det man almindelig siger er det bedste af ham. Hvor blev jeg forundret: det er jo ogsaa
235 Rikard Nordraaks bedste! Intet af de Billeder, vi har af Rikard Nordraak, er saa godt, saa i aandelig Forstand sandt som dette af August Herman Cappelen. Billederne af Rikard Nordraak giver noget for opstopperagtigt, som var de tagne nedenfra.

240

Disse to er Brødre i de store Muligheders Rige. Vi har altfor mange dér! Altfor mange, som døde fra os - enten i deres fulde Manddoms Kraft, just som de var rustede for at give sit bedste; eller allerede som unge Mænd, just som de skulde begynde for Alvor. I vor historiske Tid maa først nævnes Haakon Haraldson,
245 ogsaa kaldet Ethelstansfostre. Det fortsatte lige op til Abel, Wergeland og P. A. Munch, ja endog forbi de to Kunstbrødre Cappelen og Nordraak. Det er da ikke bare Tilfælde; det maa da ogsaa være vor egen Skyld? Unge Mænd, tag Varsku!

250

Den Smerte, vi hver Gang føler, maa hjælpe os til det! Naar nogen rører ved os, hvor vi er saare, drager vi Lemmerne sammen og rykker bagover. Det gjør vi aandelig ved det, som smærter. Vi samler os i os selv, og vi tager et Steg tilbage. Vi bliver varsommere. Vi fortættes i vort Væsen som i vor Evne, vi bliver mere
255 ægte i det, vi har fore.

Nu har jeg faat sagt omtrent alt, hvad jeg vilde. Jeg var paa Forhaand saa ræd for Forstyrrelserne her i det Fremmede. Det har idag været mig som et nyt, kjært Møde med ham, min Ungdoms Lyst og Haab.

260

For en Vækst ogsaa for ham, siden den Gang han fulgtes hid! Han fulgtes hid af sin Vært og af en tysk Jøde, Konditor Jacobi, som havde været en Del Aar i Sverig. Han vidste, hvem han var - og mødte op! Han blev siden vor gode Ven

265 og fortalte os det. Men se nu ud over denne
Samling af norske Kvinder og Mænd! I staar her bevægede, men bag Eder hele
vort Folk! Studentersangforeningen har mødt frem! Tak! Jeg maa have en Ret
til at takke, jeg, som stod ham saa nær, og hvis Tekster han har taget op med i sin
himmelfarende Vogn. Jeg takker først og sidst dem, som har reist dette Minde
270 og bedt os komme hid til Afsløringen. Dette havde altsammen ikke været
muligt, før efter den Samling, vort Folk nu har været styrket af, og som hans
udødelige Melodi har saa stor Del i. Skal vi samle og samles, maa vi begynde i
Taknemmelighed med Minderne, med at søge deres Grave, som har hjulpet os
frem.

275

Du norske Flag, som nu dækker hans Bauta, dig har hans Sang ogsaa været med
at gjøre frit. Frit for fremmede Farver. Gjør nu du hans Æresminde frit!

280

Kilde

Gudbrandsdølen, 11. september 1908 (www.dokpro.uio.no)

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/ved-rikard-nordraaks-bauta>

285

290

295

300